

Sobre l'escriptura d'Ausiàs March

[About Ausiàs March writing]

MARIE-CLAIRE ZIMMERMANN

Université de Paris-Sorbonne

ausias77@orange.fr

RESUM: El present article fa una una síntesi sobre la investigació ausiasmarquiana del segle xx i del XXI, que aporten una gran riquesa i una gran varietat. Això permet, en part, fer un reconeixement als investigadors, però, sobretot, ens obri noves perspectives, nous horitzons perquè veurem més clarament quins aspectes de l'obra marquiana caldria continuar investigant.

PARAULES CLAU: Ausiàs March, investigació, estudis, món marquianà, poesia, segle xv

ABSTRACT: This article makes a synthesis about the Ausias-March research in the 20th and 21th centuries that bring a great value and variety. This allows, in part, to give recognition to researchers, but above all opens new perspectives, new horizons for us to see more clearly what aspects of the Marquian work we should keep investigating.

KEYWORDS: Ausiàs March, research, studies, Ausiàs March's Universe, poetry, 15th century

Recepció: 05/07/2017. Acceptació: 27/09/2017. Publicació: 15/12/2017

REVISTA VALENCIANA DE FILOLOGIA / I (2017) p. 141-160 / ISSN 0556-705X / DOI 10.28939/RVF.VIII.24

1. Homenatge als investigadors ausiasmarquians

Abans de presentar un nou text sobre la poesia d'Ausiàs March, he pensat que era oportú fer avui, el 2017, una mena de síntesi sobre la investigació ausiasmarquiana, la del segle xx i també la del XXI, que em semblen totes dues d'una riquesa i d'una varietat excepcionals. Això ens permetrà, en part, d'homenatjar els investigadors però sobretot ens obrirà noves perspectives, nous horitzons perquè veurem més clarament quins aspectes de l'obra marquiana caldria aprofundir, reexaminar i reinterpretar, potser de manera encara més complexa.

La meua relectura em conduirà a citar els articles i els llibres que admiro més, que m'han ajudat a escriure i que em permeten d'explicar i de justificar les meves opcions, és a dir una reflexió constant sobre el llenguatge, les figures de retòrica, la mètrica i la versificació, tot això en funció de la creació per Ausiàs March d'un personatge poètic que té una veu identificable, única entre totes les veus dels poetes del segle xv.

L'any 2009 es va celebrar el 550 aniversari de la mort d'Ausiàs March. Sempre fidel a la memòria del poeta valencià, la Institució Alfons el Magnànim va organitzar durant tres dies, del 8 al 12 de setembre, un congrés internacional de caràcter científic, amb disset col·legues de diverses nacions, ben coneguts per llur aportació a la recerca sobre l'obra de March. El 2010, Ricard Bellveser va reunir les actes en un ric volum: *La poesia d'Ausiàs March i el seu temps* (Bellveser, 2010) del qual vaig fer l'elogi en una recensió que es va publicar el 2012 en *Estudis Romànics*. (Zimmerman 2012). Aquí citarem els noms d'aquests especialistes, els títols de les comunicacions i també mencionarem l'extensió dels textos, perquè es vegi exactament com estava organitzat el col·loqui. Així veurem la varietat dels temes proposats: l'època del poeta, el seu entorn, la personalitat d'Ausiàs March, les traduccions de l'obra completa, el testament de l'escriptor.

L'índex és el següent:

«Un important congrés internacional en el 550 aniversari» -
Ricard Bellveser (p. 7-22)

- «Per un centre d'estudis marquians (discurs inaugural)» - Robert Archer (p. 23-26)
- «La cort literària d'Alfons el Magnànim» - Jaume Torró Torrent (p. 27-39)
- «L'humanisme a la Corona d'Aragó» - Júlia Butinyà (p. 41-62)
- «Ausiàs March (1400-1459) El arte mediterráneo de su tiempo» - Felipe Garín (p. 63-68)
- «L'entorn mudèjar d'Ausiàs March» - Manuel Ruzafa García (p. 69-86)
- «Ausiàs March i la geopolítica del seu temps» - Eduard Mira (p. 87-99)
- «Ma llengua té la vida e la mort». Del poema a la biografia en Ausiàs Marc» - Ferran Garcia-Oliver (p. 101-113)
- «La carrera militar y el linaje de Ausiàs March» - Jorge Sáiz (p. 115-134)
- «Análisis jurídico de las últimas voluntades de Ausiàs March» - Vicente L. Simó Santonja (p. 135-167)
- «Observacions sobre la llengua d'Ausiàs March» - Antoni Ferrando (p. 169-229)
- «Unitat i seqüència dels "Cants de mort" d'Ausiàs March» - Francesc J. Gómez (p. 231-262)
- «"Lleixau a mi acomanat a amor" (LIII, 30): l'amant, la dama i l'amor a la lírica d'Ausiàs March» - Marion Coderch (p. 263-283)
- «Les edicions cincentistes d'Ausiàs March: la via d'accés a Castella» - Vicent Josep Escartí (p. 285-310)
- «De l'élaboration d'un "je" poétique dans la première moitié du xvème siècle. Essai de littérature comparée: Ausiàs March entre Charles d'Orléans et François Villon» - Dominique de Courcelles (p. 311-325)
- «Ausiàs March i les traduccions» - Vicent Martines (p. 327-347)
- «Els *Cants de mort* d'Ausiàs March en la versió de Vicent Mariner» Marco Antonio Coronel Ramos (p. 349-371)
- «La presencia de Aristóteles en Ausiàs March» - Juan Antonio Ycardo (p. 373-378)

Però abans de proposar la meua lectura d'Ausiàs March, haig de citar els noms d'altres investigadors que no van participar en el col·loqui del 2009 i que

són o eren també excel·lents intèrprets de l'obra marquiana. Ja he expressat diverses vegades, oralment i per escrit, tot el meu agraïment a Pere Bohigas amb qui vaig parlar molt sovint a Barcelona: li devem molt i pensem que la relectura del volum I de la seva edició de l'obra marquiana, que conté una rica «Introducció», ens permetrà encara avui d'abordar d'una altra manera les difícils qüestions d'estilística i de versificació (Bohigas 1952). Crec també que les pàgines que Martí de Riquer va dedicar a March en la seva *Història de la literatura catalana* són de les més innovadores i més originals de tota la bibliografia marquiana (Riquer, 1964). Riquer ens proposa interpretacions sempre justificades i aclaridores, en funció del llenguatge poètic, tal com es practicava durant el segle xv.

Entre els investigadors valencians, em plau destacar la importància capital de la recerca d'Albert Hauf: subratllaré la intel·ligència dels seus escrits, que són totalment innovadors, no sols sobre Ausiàs March sinó sobre tota la literatura medieval valenciana. Recordem els seus col·loquis i les trobades que van donar lloc a diverses publicacions, entre d'altres: *Lectures d'Ausiàs March* (Hauf 1998). La «Introducció» d'Albert Hauf és admirable, com també la seva magnífica explicació del poema XXXVII, «La mia por d'alguna causa mou».¹ Entre els companys que van fer una comunicació, que van poder intercanviar idees i forjar projectes, mencionarem alguns noms ben coneguts: Gareth Walters, Anton M. Espadaler, Costanzo Di Girolamo, Albert G. Hauf, Lluís Cabré, Xavier Dilla, Lola Badia, Marie-Claire Zimmermann, Robert Archer.² Aquí torno a citar el nom de Robert Archer, que figura en totes les bibliografies mar-

1 Hauf, 1998: 8-15; i 87-126; Vegeu també alguns altres articles, tots remarcables: Hauf 1983; 1997 i 1998.

2 Els treballs aplegats allà són: Gareth Walters, «Ausiàs March: el poema I i la descoberta del lector», p. 21-40; Antoni M. Espadaler, «Senyals, seny i paraula», p. 45-59; Costanzo Di Girolamo, «Lectura del poema XXV de Ausiàs March», p. 65-82; Albert G. Hauf, «Ausiàs March i el temor d'amor», p. 87-126; Lluís Cabré, «Llum i tenebres: l'amor segons Ausiàs March (a la poesia XLV)», p. 131-152; Xavier Dilla, «Tres elements i una dona. Lectura del poema 47 d'Ausiàs March (a la vista del 46)», p. 157-178; Lola Badia, «"Lo temps és tal que tot animal brut". Lectures d'Ausiàs March. Poema LXVI», p. 183-201; Marie-Claire Zimmermann, «XCVII El dol de l'amant: veritat poètica i retorn al silenci», p. 207-236; Robert Archer, «Puys que sens tu algú no basta» (poema CV), p. 241-264 (Hauf 1998).

quianes: cal saludar tota la seva imprescindible recerca sobre Ausiàs March.³ Quan rellegim diversos volums que contenen articles dels col·legues ausiasmarquians veiem que, al costat dels especialistes que ja hem citat, intervenen també joves professors, doctorands, tots seduïts per la poesia d'Ausiàs March. És el cas de les actes d'un col·loqui que es va organitzar a París sota la direcció de Georges Martin i Marie-Claire Zimmermann, *Ausiàs March. Premier poète en langue catalane* (Martin & Zimmermann 2000), i és també el cas d'un llibre que devem al talentós Rafael Alemany Ferrer: *Ausiàs March. Textos i contextos* (Alemany, 1997)

Ens adonem que seria pertinent divulgar més activament la recerca ausiasmarquiana. Tenim diverses solucions: avui, en els articles i comunicacions, figuren llargues bibliografies. A l'excel·lent investigador que és Vicent Martines devem la publicació, el 2009, d'un volum dedicat a la traducció d'Ausiàs March, això sempre en el marc del 550 aniversari, que conté un article de Maria Àngels Fuster Ortuño, intitulat: «Bibliografia ausiasmarquiana selecta des del 1997. Selecció d'estudis entre el V centenari del naixement d'Ausiàs March (1397/ 1400) i el 550 aniversari de la mort del poeta» (Fuster 2009).⁴ Un segon volum, a cura de Vicent Martines, conté les traduccions de vuit poemes a vint-i-cinc llengües (Martines 2009: II). Aquesta realització és totalment original i coherent. Vicent Martines està convençut de que podrem fer conèixer el poeta March si som capaços d'interessar molts traductors en diverses llengües. Compartim aquesta idea: amb la Marina Mestre, professora a l'ENS de Lió, autora d'un esplèndid assaig sobre March, *L'impossible orthodoxie de l'être* (Mestre 2014), volem traduir l'obra completa de March i, doncs, molt concretament, ens hem decidit a repartir el treball entre deu col·legues catalanistes francesos. Som conscients de les grans dificultats que tindrem per a inventar en llengua francesa un estil marquian que no sigui arcaic ni tampoc excessivament modern.

3 Vegeu Archer 1985, 1997 i 2009.

4 Entre els investigadors que més admiro, mencionaré el treball de Jaume Chiner Gimeno (1997). En el marc d'aquest article, no puc reproduir la llista dels seus treballs i només citaré el comentari de M. Àngels Fuster Ortuño (2009).

Hi ha una altra via que ens sedueix particularment però que només alguns podran practicar perquè és de tipus artístic. Així, Josep Piera, que és un poeta valencià molt conegut, ha redactat un llibre intítulat *Jo sóc aquest que em dic Ausiàs March*, que és en part una biografia d'Ausiàs March, però també una evocació imaginària de les passions i dolors viscuts pel poeta en un món poètic i novel·lesc (Piera 2002). En el marc del 550 aniversari de la mort d'Ausiàs March, a més dels volums que he comentat, figura, també publicat a València, un *Cançoner* que reuneix poemes escrits en honor de March per poetes d'avui, entre els quals hi ha el català Carles Duarte⁵ i el valencià Josep Piera.⁶

Faré encara un altre suggeriment: podríem tractar de reunir i d'analitzar els epígrafs citats per nombrosos autors passats i presents, que són expressions o versos de March, per exemple «*cech foch*», esdevé el títol d'un poemari de Pere Gimferrer (1973), *Foc cec*. En *Rapsodia*, també de Pere Gimferrer (2011: 15), el primer epígraf és: «Amor, de vós, yo·n sent més que no·n sé... Ausiàs March», i en *El castell de la puresa*, trobem un altre epígraf: «Adéu-siau, vós, mon delit... Ausiàs March» (Gimferrer 2014: 43).

Un text del *Dietari (1979-1980)* de Pere Gimferrer (1994: 96) —«Un poeta modern»— em sembla decisiu per als investigadors perquè defineix l'essència de la poesia marquiana i sobretot perquè insisteix en el fet que la lectura de l'obra de March pot suscitar «un diàleg —exigent, rigorós, tens— amb un home com nosaltres». Pere Gimferrer parla de «l'esclatant modernitat de March», al·ludint al «gran poeta modern que és» i la conclusió d'aquest article és una definició en dos mots: «Un contemporani» (Gimferrer 1994: 97). Tot això implica naturalment, per part nostra, un profund coneixement de la història i de la literatura del segle xv, però si no sóc historiadora ni lingüista i si no es tracta de *modernitzar* amb ingenuïtat l'obra marquiana en funció dels

5 Carles Duarte ha dedicat 8 poemes a Ausiàs March: «El viatge» (p. 153-154), «La ciutat de les ànimes» (p. 155), «Vaixells» (p. 156-157), «Ulisses» (p. 158-159), «Mar il·limitada» (p. 160), «De mar a mar» (p. 161), «Els morts» (p. 162), «Tombs davant del mar» (p. 163), dins Bellveser & Santonja (2010).

6 Josep Piera hi va presentar 3 poemes: «Volare» (p. 217-218); «Tombe la neige» (p. 219-220); «Ànima en pena» (p. 221), dins Bellveser & Santonja (2010).

criteris del segle XXI, haig de definir amb precisió el mètode que vull aplicar per a proposar la meua interpretació dels poemes de March. No hi ha aquí cap justificació sinó una explicació: crec que com tots els grans creadors, Ausiàs March va inventar un personatge poètic i, com diu encara Pere Gimferrer en el *Dietari*, va construir poèticament «l'espectacle mental de la seva existència interior» (Gimferrer 1994: 96).

Hem d'analitzar les estructures dels poemes —cada text és un món particular que té les seves lleis— privilegiant les interrogacions sobre el jo sempre omnipresent sobre les comparacions, les figures de retòrica i la funció del significant sonor en el vers que és, essencialment, el decasíl·lab. El moviment de la frase, les tonalitats de la veu poètica que s'expressa molt sovint amb violència tradueixen el desig de crear un espai interior en contradicció amb un món exterior perfectament identificat pel jo. És cert que els investigadors han assenyalat nombroses fonts poètiques marquianes —Sèneca, Ovidi— i els seus treballs han enriquit la recerca sobre March, però el que vull fer és insistir en la reinvençió dels tòpics, en la imposició d'una dicció totalment diferent, gràcies a l'ús de la negació, de la contradicció, també de la recurrència en tant que excés perfectament integrat a l'estructura textual. Sóc conscient del risc que sempre va lligat a la pràctica d'una teoria que hem forjat a força de relectures, però, en els nostres treballs, el llenguatge poètic segueix sent l'objecte primordial d'una reflexió sempre revisitada i autocrítica. Si abordem la difícil qüestió del passatge de l'occità al català que ha suscitat tantes respostes, totes molt ben justificades, fins ara no veig més que dues possibilitats: la voluntat conscient d'allunyar-se d'una tradició poètica empobrida que no podia renovar-se i, sobretot, el fet de crear orgullosament una obra totalment nova, gràcies a la pràctica en els poemes de la llengua quotidiana que permetia d'establir un contacte immediat i molt fort amb el públic —lectors i oients— sense abandonar tampoc els cultismes, l'abstracció i la sequedat escolàstiques.

Abans de passar a l'estudi d'algunes formes poètiques marquianes, vull citar dos treballs que admiro especialment, però que són molt diferents dels meus intents ausiasmarquians. Es tracta primer d'un llibre: *Per haver d'amor vida*, Antologia comentada per Francesc J. Gómez i Josep Pujol (March 2008),

i en el segon cas, d'una riquíssima comunicació que Antoni Ferrando va pronunciar durant el col·loqui del 2009 a València i que està publicat en *La poesia d'Ausiàs March i el seu temps*:⁷ aquí s'alien la precisió, el rigor i l'elegància de l'escriptura. Aquests dos treballs que daten del 2008 i del 2010 són una prova més de l'actual vitalitat de la recerca ausiasmarquiàna.

2. El primer vers en els poemes d'Ausiàs March: presència o absència del jo

Fins ara jo no havia estudiat expressament el primer vers de cada un dels 128 textos. Tornant a llegir l'obra en funció d'aquesta qüestió, m'he adonat de l'important paper que té, perquè a vegades hi sorgeix el locutor que parla en primera persona, mentre que en d'altres casos el jo és absent. He treballat en primer lloc sobre noranta poemes, de l'I al XC, perquè es tracta de poemes relativament breus i que pertanyen al cicle dels *Cants d'amor*, mentre que, a partir del XCI, s'allarguen molt, el que implica una altra manera de començar.⁸

Entre l'I i el XLV s'inscriu la presència del jo (verb o pronom) en el primer vers amb vint-i-una ocurrències, mentre que en els altres vint-i-quatre versos inicials el jo és absent. Des d'un punt de vista numèric, són doncs gairebé equivalents les dues pràctiques. Després del XLV (que té cent versos) fins el poema XC, passa el contrari perquè el jo, en el primer vers, és majoritari en vint-i-cinc casos i tenim vint casos en què el jo no hi figura. Es pot dir que en aquest cas també existeix més o menys un mateix repartiment de les dues pràctiques. Però el fet que hi hagi aquestes dues maneres de començar a escriure el poema té conseqüències pel que fa a l'estructura de la primera cobla, el que

7 Antoni Ferrando, «Observacions sobre la llengua d'Ausiàs March» (dins Bellveser 2010: 169-229). Cito els «Objectius» de l'investigador: «Ens proposem examinar o revisar algunes qüestions relatives al nom, la pàtria i la denominació de la llengua d'Ausiàs March, a la percepció lingüística i ideològica de la seva obra al llarg de la història, a la singularitat lingüística i mètrica de les seves poesies i a les possibles causes del seu abandonament de l'occità trobadoresc» (p. 169).

8 Em referiré a Ausiàs March (1951-1959), a cura de Pere Bohigas. Hi ha una nova edició, revisada per Amadeu-J. Soberanas i Noemí Espinàs, publicada per l'Editorial Barcino (Barcelona, 2000).

podem comprovar si analitzem la forma i el contingut dels primers versos on figura o no el jo marquià.

En els vint-i-un textos (I-XLV) on es manifesta personalment el locutor en el primer vers, hem notat la varietat dels temes abordats i el predomini de la negativitat. El jo al·ludeix al seus errors, a la culpabilitat, a la desesperança, a la seva feblesa, a la pèrdua del passat, a la por i a la tristesa. No podem citar els vint-i-un versos, només destacarem alguns exemples:

VIII Ja tots mos cants me plau metr-en oblit,
IX Amor se dol com breument yo no muyr,
XV Si prés grans mals un bé·m serà guardat,
XXVII Sobresdolor m'à tolt l'imaginar;
XXXVII La mia por d'alguna causa mou.
XXXIX Qui no és trist, de mos dictats no cur,
XLI Volgra sser nat cent anys ho pus atràs,

Ara, si llegim els poemes XLVI-XC que comencen amb una referència al jo observem la persistència i l'amplificació del pessimisme marquià, però també l'aparició de preguntes i exclamacions a vegades molt provocadores:

LXVII Ja de amor tèbeu jamés no sia!
LXX Per què m'és tolt poder delliberar?
LXXI Què·m ha calgut contemplar en Amor,

L'exaltació del jo i la urgència del discurs es tradueixen per l'ús freqüent de les preguntes sempre doloroses i exigents, per exemple en els poemes LI, LII, LIV, LVI, LXIII, LXV, on s'inscriuen l'aïllament i la superioritat del jo de cara als altres amants:

LIV Qui sinó foll, demana si·m enyor,
LXII Qui·m mostrarà la Fortuna loar
LXIII Qui·m tornarà lo temps de ma dolor

El poema LXXVI comença amb preguntes sobre l'impossible lloc on podria aturar-se el jo. En aquest cas l'anàfora «On» tradueix la desesperança del locutor però en aquesta primera cobla sorgeixen imatges puntuals, fugitives i al mateix temps molt presents, entre realitat i imaginació, «port», «cruel plaga deserta», «la casa»:

On és lo loch on ma penssa repose?
On serà, on, que mon voler contente?
Ab escandall yo cerch tot fons e tente
e port no trob on aturar-me gose.
Lo que, dabans, de tot vent me guardava
és envers mi cruel plaga deserta;
vagabunt vaig, la casa qui m'és certa;
treball és gran en part on yo vagava.

L'exclamació és cada vegada més corrent, i retrobem constantment la mateixa estructura anafòrica en diversos versos en què no figura el jo: LIV «O Mort, qui est de tots bens envejosa»; LV «O amadors! No·us caygua del recort»; LXII «O foll. Amor! En l'om molt desijós»; LXV «O foll. Amor! Si és ver que·l jovent»; LXXI «O amadors, recort-vos lo que fon»; LXXIV «O tu, Amor, qui ton poder m'estens». S'accentua, doncs, l'energia del discurs: notem que el jo no s'autocensura com en els primers poemes (I-XLV) i que, per contra, justifica la intensitat del seu amor: LXVII «Ja de amor tèbeu jamés no sia!». També insisteix en l'autenticitat de la seva experiència amorosa i en la concisió del seu llenguatge; LXXIII «No pens algú que·m allarch en paraules». Però notem també que la multiplicació de les exclamacions ha permès la creació del cicle «O foll Amor»: LXXVI «O foll Amor, malament se arrisca»; LXXIX «O foll Amor, qui vostre delit vol»; LXXXV «O foll. Amor! En dolor só caygut»; LXXXVIII «O foll Amor! Sol vostre nom m'espanta».

En aquests poemes (I-XC), el primer vers on s'expressa el jo conté el tema fundador que tot el poema il·lustrarà després. De fet, els versos següents, 3, 4 i 5, són una prolongació del primer vers, l'indispensable complement de la pa-

raula inicial que sorgeix del silenci i en què el jo sol·licita l'atenció dels oients. A vegades es tracta d'una mateixa frase. El públic ha d'acceptar plenament la paraula del poeta per a captar la demostració, els arguments, les comparacions que sorgiran en el poema fins la tornada que és bastant variable, a vegades un homenatge a la dona, més sovint una promesa, una queixa o un signe de desesperança. Els primers versos d'alguns poemes de March són encara avui ben coneguts del públic, per exemple el famós XLVI «Veles e vents han mos desigs complir», la celebritat del qual es deu també al cantor Raimon.⁹

Però ara hem de veure com s'organitzen els poemes en què el jo no figura en el primer vers. Entre el II i el XLV, hem identificat dues maneres de procedir.

Quan el jo sorgeix molt ràpidament en els versos de la primera cobla, es produeix una mena de consolidació d'aquest jo inicial. Hi ha aquí un sol personatge, i en els versos següents el poeta es val dels verbs i dels possessius. El poema I és un perfecte exemple d'aquesta pràctica. En els dos primers versos es presenta algú que només es defineix pel seu error i que, segurament, s'assembla a una altra persona que no coneixem encara, això perquè l'autor diu:

Axí com cell qui·n lo somni·s delita
e son delit de foll pensament ve,

Però el tercer vers conté ja dues referències al jo:

ne pren a mi, que·l temps passat me té
l'imaginar, qu·altre bé no·y habita,

En els versos 5, 6, 7 i 8 apareixen nous signes de presència del locutor que parla en primera persona: «ma dolor» (v. 5), «he de jaure» (v. 6), «·m pot» (v. 7), «en mi» (v. 8).

sentint estar en aguayt ma dolor,
sabent de cert qu·en ses mans he de jaure.

⁹ Raimon, *Diguem no*, Le Nouveau Chansonnier International, Le Chant du Monde, LDX, 74469, Estèreo-mono, cara B, 3, «Veles e vents» - Raimon- poema d'Ausiàs March, «Poema núm.46».

Temps de .venir en negun bé·m pot caure;
aquell passat en mi és lo millor.

Trobem aquesta estructura en diversos poemes que citaré, assenyalant el vers en què sorgeix per primera vegada el jo: III, v. 3; IV, v. 7; XIII, v. 5; XIV, v. 9; XIX, v. 2; XX, v. 5; XXII, v. 3; XXIII, v. 4; XXVIII, v. 7; XXIX, v. 5; XXXIII, v. 3; XXXIV, v. 9; XXXV, v. 2; XXXVI, v. 3; XLV, v. 5. En un treball de recerca més ambiciós sobre aquesta tècnica particular valdria la pena comentar tots aquests casos, però aquí només podem assenyalar alguns tipus particulars d'organització de la cobla inicial.

Si el jo no apareix en el primer vers, els quatre versos inicials poden comportar una escena, l'evocació d'un lloc o d'un quadre d'una gran bellesa, que s'oposarà radicalment a l'experiència del jo en els últims versos de la cobla, així en el poema XIII:

Colguen les gents ab alegria festes,
loant a Déu, entremesclant deportes;
places, carrers e delitables orsts
sien cerquats ab recont de grans gestes;
e vaja yo los sepulcres cerquant,
interrogant ànimes infernades,
e respondran, car no són companyades
d'altre que mi en son contínuu plant.

La primera cobla del poema IV comença amb «dos poms de fruyt» i, en la segona cobla, el poeta evoca dos vents violents en el mar, fet que permet d'il·lustrar amb imatges el conflicte entre dos desitjos d'amor. En el XXVIII, descobrim la lluita al·legòrica entre el dia i la nit i en el vers 7 tota l'angoixa del jo nocturn que esdevé el tema central de la segona cobla. Encara que el primer vers no contingui signes gramaticals del jo, el poema XXVIII és un dels que valoren més el drama interior del jo i les seves contradiccions; és també per aquest motiu un dels més comentats i admirats pels investigadors:

Lo jorn ha por de perdre sa claror
quant ve la nit qu'espandeix ses tenebres;
pochs animals no cloen les palpebres,
e los malalts creixen de llur dolor.
Los malfactors volgren tot l'any duràs
perquè llurs mals haguessen cobriment,
mas yo qui visch menys de par, en turment
e sens mal fer, volgra que tost passàs.

Arribem a identificar un model de composició que sedueix especialment perquè la imatge i l'ús de la comparació donen al fet poètic una intensitat particular. El cas del XXIX, que és una esparsa de vuit versos, és com una metonímia d'aquesta pràctica poètica en els poemes I-XLV. En efecte, la imatge del taur (v. 1), que prové del bestiar, precedeix la irrupció del jo (v. 5) i els quatre últims versos són una perfecta reproducció a escala humana del moviment de l'animal iniciat en els versos 1-4. L'esparsa és el poema ideal, no un text abreujat o reduït sinó un metallenguatge, un model poètic totalment pensat i realitzat per Ausiàs March:

Sí com lo taur se'n va fuyt pel desert
quant és sobrat per son semblant qui·l força,
ne torna may fins ha cobrada força
per destruir aquell qui·l ha desert,
tot enaxí·m cové lunyar de vós,
car vostre gest mon esforç ha confús;
no tornaré fins del tot haja fus
la gran pahor qui·m toll ser delitós.

Però ja hem dit que existeix una altra forma d'estructura en els poemes I-XLV, quan el jo és absent del primer vers i no sorgeix més que en la part final del text, bastant lluny, doncs, de la primera cobla. En aquests textos el locutor al·ludeix essencialment al món exterior, és a dir: a la societat, o es consagra a l'anàlisi teòrica de les passions. L'estil és més abstracte i, llavors, el jo no és el

personatge desesperat i violent que hem vist en els textos tan apassionats que es construeixen a partir del primer model que hem identificat. En el poema VII, on el jo sorgeix en el vers 25, el locutor analitza la noció d'amor; en el X, v. 17, s'imposa la imatge simbòlica de les «tres ciutats»; en el XXX (seixanta versos), on Ausiàs fa l'elogi del «nostre gran senyor» (Alfons IV), el jo no apareix abans del vers 41; el XXXI, v. 41, és una meditació sobre la inconstància de Fortuna; en el XL, v. 29, assistim al combat entre dues al·legories, Odi i Amor. En aquests poemes destaquen la intel·ligència i la cultura d'Ausiàs March: l'autor, com a home, és més present que no pas el personatge poètic o l'enamorat que anava avançant des del primer vers a través de la primera cobla i proclamava el seu dolor amb mots reivindicats.

Ara ens toca llegir els poemes XLVI-XC en què el jo no parla en el primer vers. Descobrim encara nous temes i noves figures de retòrica, un model diferent, i també una amplificació de la creació marquiana. Aquí Amor vol dir dolor: XLIX, v. 7; L, v. 7; LXVI, v. 5; LXIX, v. 2; LXXVII, v. 2; LXXXVIII, v. 4. En el LII, el poeta dialoga amb el seu cor. A vegades el text es construeix sobre una oposició: XLIX (*fret/calor*), LIV (*plor/riure*). En alguns textos la repetició dels mateixos mots diverses vegades té un encant particular. El LXXV és una al·legoria mitològica en què intervenen els antics déus, però el fet essencial és l'ús de les imatges, gairebé totes situades en la primera cobla. Aquestes imatges tenen generalment l'estructura habitual: *comparant / així com / comparat*, i totes contenen tragèdies, violències, que han de traduir la profunda desgràcia del locutor. Alguns poemes, en particular, evoquen magistralment el dolor i la mort, exposant només els fets, sense cap sentimentalisme, per exemple en el LVIII:

Sí com l'om rich que per son fill treballa
e sol per ell vol que·l haver servesqua,
e quant la Mort vol que·l fill jorns fenesqua,
dóna sos béns e tot goig de si talla,

En aquest text, la tercera cobla evoca «Lo malfactor» amb qui s'identifica el jo. Veiem que la creació d'imatges d'aquest tipus en el mateix text és

una pràctica que esdevé cada vegada més corrent en els *Cants d'amor*. Així és el cas del LIX, un dels poemes més desesperats d'Ausiàs March. Ja en la primera cobla surt un malalt que ha de beure «de verí un anap» (v. 3). En la segona cobla el jo està entre la vida i la mort; en la tercera cobla, està a punt de morir:

En lo meu coll veig penjar una mola,
e lo gran fons on seré trabucat,
si donchs mercè no vol haver tallat
la corda fort; mas coltell no esmola. (v. 17-20)

En la quarta estrofa, el jo és com un home que surt de la presó perquè està condemnat a mort:

Yo són aquell qui del carçre l'an tret
y ab torbat pas va pendre cruel mort, (v. 29-30)

En aquests casos destaca la idea de la mort més que no pas la preeminència de l'amor. Així, en la primera cobla del poema LIII, veiem amb precisió com es desfà físicament un cadàver:

Ab tal dolor com l'esperit s'aranqua
e dins lo cors comença fer camí,
e roman fret lo loch d'on parteix si,
la viva carn s'alterra'n groga y blanca, (v. 1-4)

Les descripcions són objectives i contenen detalls realistes però en diversos poemes el locutor manifesta la seva intensa emoció, a través de les exclamacions, quan interpel·la les víctimes d'Amor, així en la primera cobla del LXXIX:

O vós, mesquins, qui sots terra jaheu
del colp d'Amor ab lo cors sangonent,

Basat en les interrogacions, en l'ús de la negació i de l'exclamació que tradueixen els excessos del dolor, el discurs poètic és profundament pessimista. Aquí també les esparses són metonímies de l'art poètic marquià: els primers versos contenen una imatge totalment destructora, però en el vers 4 o en el vers 5 sorgeix el jo, el qual assumeix dolorosament la seva paraula poètica. El poema LXXXI evoca un mariner durant la tempesta que veu el ribatge i no hi pot accedir; després el jo (v. 5) afirma el seu desig de proclamar a tot arreu el seu amor infeliç, valent-se de la paraula final: «recitant»:

Axí com cell qui's veu prop de la mort
corrent mal temps, perillant en la mar,
e veu lo loch on se pot restaurar
e no-y ateny per sa malvada sort,
ne pren a me, qui vaig affanys passant,
e veig a vós bastant mos mals delir.
Desesperat de mos desigs complir,
iré pel món vostr-ergull recitant.

Citarem encara dos exemples que poetitzen la noció de fracàs: el poema LXXXII al·ludeix a la desaparició d'una nau en un port i el LXXXIII veu en la caiguda d'un malalt la imatge del dolor de l'enamorat.

A quina conclusió podem arribar ara, després de llegir els noranta poemes (I-XC) d'Ausiàs March que contenen els *Cants d'amor*? L'ús del jo en el primer vers implica la voluntat d'afirmar inicialment la preeminència del locutor i d'assegurar la unitat del text, mentre que el fet de no mencionar el jo en el primer vers coincideix amb el desig de diversificar els temes i les formes del poema. Però entre els dos tipus d'estructura (numèricament gairebé equivalents) hi ha temes comuns predominants, formes d'expressió constants —exclamació, interrogació, negació, repetició— i sobretot una mateixa inventiva pel que fa a l'art de la comparació. Són freqüents les imatges del mar, de la malaltia i de la mort, però encara que es mantingui la mateixa estructura tradicional de la comparació, sempre s'està renovant el llenguatge: totes les imatges de March són diferents i cada una és única.

Després d'aquesta relectura dels *Cants d'amor*, la qual podria donar lloc a un treball molt més consistent, amb anàlisis detallades dels poemes, hauríem d'examinar també els poemes XCI-CXXVIII per a veure si el jo és present o no en el primer vers del poema. Proposo aquí una breu síntesi de la meua relectura de dos conjunts de textos, en primer lloc XCI-CX en què figuren els *Cants de mort* (XCII-XCVII) i el *Cant espiritual* (CV); i, en segon lloc, CXI-CXXVIII, que consisteix globalment en una sèrie de *Cants morals*, amb dues demandes, una resposta, un lai (CXXVII) i els 697 versos del CXXVIII.

En la primera sèrie de poemes, el jo s'inscriu només vuit vegades en el primer vers: XCI, XCIV, XCVI, XCVIII, C, CVIII, CIX, CX, mentre que en el segon grup trobem dotze poemes en què el jo és absent del primer vers: XCII, XCIII, XCV, XCVII (*Cants de mort*), XCIX, CI, CII, CIII, CIV, CV (*Cant espiritual*), CVI, CVII. Aquest sistema podria correspondre al fet de produir diversos textos sobre el mateix tema, és a dir la mort, i un poema llarg i unitari sobre la fe. Existeix, per cert, el jo, però parla amb dolor i sobretot amb humilitat, no com a poeta enamorat que pren immediatament la paraula des del primer vers.

En canvi, en la segona sèrie de textos (CXI-CXXVIII), la pràctica és inversa. El jo és absent del primer vers en sis poemes: CXI, CXIII, CXVII, CXVIII, CXXV, CXXVI, mentre que intervé vigorosament en el primer vers de tretze poemes més:

CXII Cobrir no pusch la dolor qui-m turmenta,
CXIV Retinga'm Déu en mon trist pensament,
CXV Puix me penit, senyal és cert que baste
CXVI Cert és de mi que no me'n cal fer compte
CXIX Maleyt lo jorn que-m fon donada vida,
CXX Si-n algun temps me clamí sens rahó,
CXXI Molt me par bo que pens de l'altre món,
CXXIIa Tots los delits del cors he ja perduts,
CXXIIb Mon bon senyor, puix que parlar en prosa
CXXIII Mentre d'Amor sentí sa passió,
CXXIV Ab molta raó me desenamore

CXXVII (lai) A Déu siau, vós, mon delit,
CXXVIII A mi acorda un dictat

El locutor evoca el final d'una vida, la seva desesperança, la pèrdua de l'amor i del passat ; llavors la necessitat d'expressar-se abans de la seva mort exigeix aquesta omnipresència del jo en el primer vers dels poemes que seran els últims d'Ausiàs March.

La meua relectura hauria de conduir a una reavaluació de la funció del jo en tota l'obra d'Ausiàs March, no sols en el primer vers, en la primera cobla i en les altres cobles. Així podríem comparar les diverses estructures poemàtiques dels 128 textos. També seria necessari fer un treball col·lectiu sobre la mètrica i la versificació i, en particular, sobre la funció dels accents en el decasíl·lab. Val la pena consultar un llibre de Josep Palomero (1990) que ens sedueix en aquest aspecte: *Guia didàctica d'Ausiàs March i els altres poetes (s. xv-xvi) musicats per Raimon*. Hauríem d'estudiar encara més el metallenguatge marquià i seria pertinent insistir en la constant oposició que existeix entre el mutisme, l'aïllament interior i l'intens desig de «dir», inclús el seu nom:

yo só aquest que-m dich Ausiàs March. (CXIV, v. 88)

Bibliografia

- ALEMANY FERRER R. (ed.) (1997): *Ausiàs March: Textos i contextos*, Alacant, IIFV/ PAM.
- ARCHER, R. (1985): *The Pervasive Image. The Role of Analogy in the Poetry of Ausiàs March*, «Purdue University Monographs in Romance Languages», núm. 17, Amsterdam, John Benjamins.
- (ed.) (1997): *Ausiàs March, Obra completa*, 2 vol., Barcelona, Barcanova, 1997.
- (2009): *Lo cor salvatge: indagacions sobre Ausiàs March*, València, Institució Alfons el Magnànim (IAM), 2009.
- BELLVESER, R. (ed.) (2010) *La poesia d'Ausiàs March i el seu temps*, València, Institució Alfons el Magnànim.
- BELLVESER, R. & SANTONJA, G. (eds.) (2010): *Cançoners del Magnànim 2009. En homenatge a Ausiàs March*, Institució Alfons el Magnànim.
- CHINER GIMENO, J. (1997): *Ausiàs March i la València del segle xv (1400-1459)*, València, Consell Valencià de Cultura.
- BOHIGAS, P. (1952): «Introducció» a Ausiàs March, *Poesies*, a cura de Pere Bohigas, Barcelona, Barcino, vol. I, 9-184.
- FUSTER ORTUÑO, M. A. (2009): «Bibliografia ausiasmarquiana selecta des del 1997. Selecció d'estudis entre el V centenari del naixement d'Ausiàs March (1397/ 1400) i el 550 aniversari de la mort del poeta», dins MARTINES, V. (ed.): *Ausiàs March, poeta universal. 8 poemes d'Ausiàs March traduïts a 25 llengües*, València, Institució Alfons el Magnànim, vol. I, 87-134.
- GIMFERRER P. (1973): *Foc cec*, Barcelona, Edicions 62.
- (1994): *Dietari (1979-1980)*, Barcelona, Edicions 62.
- (2011): *Rapsodia*, Barcelona, Seix Barral.
- (2014): *El castell de la puresa*, Barcelona, Proa.
- HAUF, A. G. (ed.) (1998): *Lectures d'Ausiàs March, 15 de gener-10 de desembre de 1997*, Fundació Bancaixa.
- (1983): «El lèxic d'Ausiàs March: primer assaig de valoració i llista provisional de mots i freqüències», *EllilC*, VI (=Miscel·lània Pere Bohigas, 3), Barcelona, PAM, 121-224.
- (1997): «Ausiàs March o la voz del silencio», *Cuadernos Hispanoamericanos*, 569, 71-83.
- (1998): «Possibles ressons de les Tusculanes en el poema XXXVII d'Ausiàs March», *Caplletra*, 24, 105-115.
- MARCH, A. (1951-1959): *Poesies*, a cura de Pere Bohigas, Barcelona, Editorial Barcino, 5 vol.
- (2008): *Per haver d'amor vida*, Antologia comentada per Francesc J. Gómez i Josep Pujol, Barcelona, Editorial Barcino.
- MARTIN, G. & ZIMMERMANN, M.-C. (ed.) (2000): *Ausiàs March (1400-1459). Premier poète en langue catalane*, París, Publications du Séminaire d'Etudes Médiévales Hispaniques de l'Université Paris 13 / Klincksieck.

- MARTINES, V. (ed.) (2009): *Ausiàs March, poeta universal. 8 poemes d'Ausiàs March traduïts a 25 llengües*, València, IAM, 2 vol.
- MESTRE ZARAGOZÁ, M. (2014): *Ausiàs March. L'impossible orthodoxie de l'être*, Madrid, Casa de Velázquez.
- PALOMERO, J. (1990): *Guia didàctica d'Ausiàs March i els altres poetes (s. XV-XVI) musicats per Raimon*, Barcelona, Editorial Laertes.
- PIERA, J. (2002): *Jo sóc aquest que em dic Ausiàs March*, Barcelona, Edicions 62.
- RIQUER, M. DE (1984): *Història de la literatura catalana*, vol. 2, Barcelona, Ariel.
- ZIMMERMAN, M. C. (2012): Recensió a BELLVESER, R. (ed.): *La poesia d'Ausiàs March i el seu temps*, *Estudis Romànics*, vol. 34 (2012), p. 494-498.